

مقاله پژوهشی - فصلنامه علمی رهپایان

سال هجدهم، شماره ۶۹، زمستان ۱۴۰۳
صفحه ۱۷۳ تا ۲۰۲

رسانه های دیجیتال و تحولات ساختاری قدرت در ایران؛ از تمرکز به پراکندگی

مهدی آقاپور بیشک * | استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

این پژوهش به بررسی نقش رسانه های دیجیتال در تحول ساختاری قدرت در ایران و گذار آن از تمرکز به پراکندگی می پردازد. سؤال اصلی تحقیق این است که چگونه رسانه های دیجیتال به عنوان ابزاری برای کاهش تمرکز قدرت و افزایش مشارکت اجتماعی عمل کرده اند؟ پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و به روش تحلیل تماتیک انجام شده است. جامعه آماری شامل مقالات علمی فارسی و انگلیسی مرتبط با موضوع بوده و ۸ مورد از طریق نمونه گیری هدفمند انتخاب شده اند. یافته های تحقیق نشان می دهد که رسانه های اجتماعی، از جمله تلگرام، اینستاگرام و توییتر، به شکل چشمگیری در تغییر معادلات قدرت، بازتعریف هویت های اجتماعی و تقویت نظارت بر نهادهای حکومتی نقش داشته اند. علاوه بر این، رسانه های دیجیتال توانسته اند فضاهای عمومی جدیدی ایجاد کنند که در آن شهروندان، بدون واسطه نهادهای رسمی، به تعامل و سازمان دهی فعالیت های اجتماعی و سیاسی می پردازند. نتایج پژوهش بر اهمیت سیاست گذاری کارآمد در مدیریت فضای دیجیتال تأکید دارد و نشان می دهد که رسانه های دیجیتال، فراتر از ابزارهای ارتباطی، به عاملی کلیدی در تحول ساختاری قدرت در ایران تبدیل شده اند.

کلیدواژه: رسانه های دیجیتال، تحول قدرت، ایران، سیاست گذاری، پراکندگی.

* نویسنده مسئول: m.aghapour1014@gmail.com

تاریخ تایید: ۱۴۰۳/۰۸/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۲

The Islamic Revolution Approach Quarterly

Vol. 18, No.69, Winter 2025, P 173-202

rahyaftjournal.ir

Digital Media and Structural Power Transformations in Iran: From Centralization to Decentralization

Mahdi Aghapour bishak

Assistant professor and a faculty member at
Payame Noor University, Tehran, Iran

Abstract

This study examines the role of digital media in the structural transformation of power in Iran and its transition from centralization to decentralization. The primary research question explores how digital media have functioned as tools for reducing power concentration and enhancing social participation. The study employs a qualitative approach using thematic analysis. The research sample comprises scholarly articles in both Persian and English relevant to the topic, with eight studies selected through purposive sampling. The findings indicate that social media platforms, including Telegram, Instagram, and Twitter, have played a significant role in altering power dynamics, organizing protests, redefining social identities, and strengthening oversight of governmental institutions. Furthermore, the study reveals that digital media have created new public spaces where citizens engage in social and political activities without mediation from formal institutions. However, challenges such as the spread of misinformation, government-imposed filtering, and regulatory restrictions have also been identified, which may impact the dynamism of these digital spaces. The study underscores the importance of effective policymaking in managing the digital sphere and demonstrates that digital media, beyond being mere

* Corresponding Author: m.aghapour1014@gmail.com

How to Cite: Aghapour, M. (2025). Digital Media and Structural Power Transformations in Iran: From Centralization to Decentralization, *The Islamic Revolution Approach Quarterly*, 18(69), 173-202.

Received: 13/08/2024

Accepted: 11/01/2025

communication tools, have become a pivotal factor in the structural transformation of power in Iran.

Keywords: Digital media, power transformation, Iran, centralization, decentralization.

Introduction

In recent decades, digital media have emerged as a transformative force, reshaping socio-political structures worldwide. These platforms have facilitated new forms of communication, disrupted traditional power hierarchies, and provided alternative spaces for civic engagement. Iran, as a country with a tightly controlled media landscape, has witnessed a significant shift in power dynamics due to the proliferation of digital media. The rise of social media platforms such as Telegram, Instagram, and Twitter has allowed citizens to challenge state-controlled narratives, coordinate political activism, and engage in digital resistance.

This study aims to examine the role of digital media in transforming the structure of power in Iran, focusing on the transition from centralized state control to a more decentralized form of public engagement. The research explores how digital media have contributed to diminishing centralized authority and strengthening civic participation. It also investigates the challenges associated with this transformation, including state-imposed censorship, misinformation, and efforts to reassert government control over digital spaces.

Main Body

1. Digital Media as a Catalyst for Decentralization

Digital media have facilitated a transition from traditional, top-down control of information to a decentralized communication network where individuals actively participate in content creation and dissemination. In Iran, where state-run television and newspapers have historically dominated public discourse, social media platforms have created an alternative space for political discussion and mobilization (Castells, 2012). These platforms have empowered citizens to document and share events in real-time, reducing the state's ability to monopolize information flow. One of the most notable examples of digital media's impact in Iran was during the 2009 Green Movement protests following the disputed presidential elections. Social media played a crucial role in organizing protests, spreading awareness, and mobilizing international attention (Howard & Hussain, 2013). Twitter, Facebook, and YouTube became key platforms for activists to

document human rights violations and call for reforms. The shift in power from state-controlled media to decentralized digital activism illustrated the potential of digital tools to disrupt authoritarian control.

2. Digital Resistance and Government Countermeasures

The Iranian government has responded to the decentralization of power through digital media with extensive surveillance, censorship, and internet restrictions. Authorities have implemented sophisticated filtering systems to block access to major social media platforms, including Facebook, Twitter, and Telegram. Additionally, periodic internet shutdowns have been employed during times of political unrest to suppress mobilization efforts (Morozov, 2011). Despite these restrictions, Iranian citizens have demonstrated resilience by adopting digital resistance strategies such as VPN usage, encrypted messaging services, and alternative social media networks. These tools have allowed activists to bypass censorship and continue engaging in online political discourse. The decentralized nature of digital media has made it increasingly difficult for the state to fully control the flow of information. Furthermore, leaked videos, such as those exposing human rights abuses in Evin Prison, highlight how digital media have become tools for holding authorities accountable. Such revelations have fueled public discourse on government transparency and have contributed to the erosion of state legitimacy. The ability of ordinary citizens to document and share evidence of state misconduct reflects a significant shift in power dynamics, where the government no longer holds exclusive control over information dissemination.

3. Challenges of Digital Media in Power Decentralization

While digital media have provided new opportunities for civic engagement, they also present significant challenges. One of the primary concerns is the spread of misinformation and propaganda. The unregulated nature of social media allows for the rapid dissemination of false information, which can exacerbate political tensions and contribute to social divisions. Additionally, government entities have adapted to the digital landscape by deploying cyber armies and state-sponsored media campaigns to influence public opinion. These tactics aim to manipulate narratives, discredit opposition movements, and reinforce state ideology. The digital realm has thus become a contested space where both activists and state actors seek to assert their influence. Another challenge is the potential for increased government surveillance under the guise of national security. The Iranian government has sought to develop a domestic

internet infrastructure, known as the National Information Network, to monitor online activities more effectively. Such measures raise concerns about privacy violations and the suppression of dissent.

Conclusion

Digital media have significantly transformed the landscape of power in Iran, facilitating a shift from centralized state control to a more decentralized model of public engagement. These platforms have enabled citizens to challenge government narratives, organize protests, and document human rights violations. However, the government has responded with censorship, surveillance, and internet restrictions to maintain control. Despite these challenges, digital resistance strategies have allowed Iranian citizens to circumvent state-imposed limitations and continue engaging in political discourse. The ongoing struggle between the state and society in the digital sphere underscores the dynamic nature of power distribution in the modern era. While digital media offer unprecedented opportunities for civic participation and democratic engagement, they also pose new risks, including misinformation, state manipulation, and increased surveillance. Moving forward, effective digital governance policies must strike a balance between protecting freedom of expression and addressing the risks associated with online misinformation. Ultimately, this study highlights the evolving role of digital media as both a tool for empowerment and a battleground for power struggles between the Iranian government and its citizens. The trajectory of digital transformation in Iran will depend on the ability of civil society to maintain access to open communication channels and the state's ongoing efforts to regulate and control the digital landscape.

Bibliography

Abdollahzadeh, Foad Zafar, Rasouli, Mohammadreza, & Shiri, Tahmoures. (2021). the role of social media in the future of Iranian ethnic identities. *Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 10(19), 321-346. (In Persian)

Aday, S., Farrell, H., Lynch, M., Sides, J., & Freelon, D. (2012). New media and conflict after the Arab Spring. *United States Institute of Peace*, 80, 1-24.

ajik, Mohammadreza, & Khodakhah Azar, Somayeh. (2016). Social virtual media and the political sphere in Iran: A case study of the 10th presidential election and urban carnivals in Tehran. *Quarterly Journal of Politics*, 46(3), 553-572. (In Persian)

Amini, R. (2020). Knowledge is Power: Virtual Forms of Everyday Resistance and Grassroots Broadcasting in Iran.

Aouragh, M., & Alexander, A. (2011). The Arab Spring| the Egyptian Experience: Sense and Nonsense of the Internet Revolution. *International Journal of Communication*, 5, 1344–1358.

Badamchi, Mohammad Hossein. (2023). Social networks: The media of Iran's informal networked society. *Quarterly Journal of Cultural Studies and Communication*, 19(1), 125-151. (In Persian)

Bayat, A. (2010). *Life as Politics: How Ordinary People Change the Middle East*. Stanford University Press.

Castells, M. (2011). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*. Polity Press.

Deibert, R., Palfrey, J., Rohozinski, R., & Zittrain, J. (2010). *Access Controlled: The Shaping of Power, Rights, and Rule in Cyberspace*. MIT Press.

Gavashiriani, Motahareh, Mozaffari, Afsaneh, Rahmzadeh, Seyed Ali, Farhangi, Ali Akbar, & Hashemzahi, Nowruz. (2023). Life in the media world: Social media networks and quality of life. *Quarterly Journal of Social Sciences and Communication Studies*. (In Persian)

Goodwin, J. (1991). Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World. *Comparative Politics*, 23(4), 512–522.

Hassani, Hossein, Moghadamfar, Hamidreza, & Ghanbarpour, Mostafa. (2009). Analysis of the role and function of social media networks in the events of the 2009 Iranian presidential election. *Afaq-e Amniat Quarterly*, 7(24), 53-77. (In Persian)

Howard, P. N., & Hussain, M. M. (2011). The upheavals in Egypt and Tunisia: The role of digital media. *Journal of democracy*, 22(3), 35-48.

Howard, P. N., & Hussain, M. M. (2013). *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*. Oxford University Press.

Khaniki, Hadi, & Basirian Jahromi, Hossein. (2013). Activism and power in social media: A study of Facebook's functions in the virtual space. *Quarterly Journal of Social Sciences*, (61). (In Persian)

Khaniki, Hadi, & Yousef Khajir. (2019). Capacities and challenges of social media networks for Iran's civil society. *Quarterly Journal of New Media Studies*, 5(17), 36-69. (In Persian)

Lerner, M. Y. (2010). Connecting the actual with the virtual: The Internet and social movement theory in the Muslim world—the cases of Iran and Egypt. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 30(4), 555-574. <https://doi.org/10.1080/13602004.2010.533453>

Migdal, J. S. (1988). *Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World*. Princeton University Press.

Migdal, J. S. (1988). *Strong societies and weak states: state-society relations and state capabilities in the Third World*. Princeton University Press.

Migdal, J. S. (2001). *State in society: Studying how states and societies transform*

and constitute one another. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511613067>

Nosrat Kharazmi, Z., & Ali Abadi, S. (2024). Hashtag feminism: identity politics and the politicization of social change in Iran. *Feminist Media Studies*, 1-17.

Rahimi, B. (2007). The politics of the Internet in Iran. In *Media, culture and society in Iran* (pp. 53-72). Routledge.

Robertson, R. (2002). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Sage Publications.

Sarkheil, Behnam. (2019). Media and discursive power with an emphasis on the Islamic Revolution. *Quarterly Journal of Political Studies on the Islamic World*, 9(3), 177-205. (in Persian)

Scott, J. C. (1990). *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*. Yale University Press.

Shahi, A., & Abdoh-Tabrizi, E. (2020). Iran's 2019–2020 Demonstrations: The Changing Dynamics of Political Protests in Iran. *Asian Affairs*. DOI: 10.1080/03068374.2020.1712889.

Shirky, C. (2011). The political power of social media: Technology, the public sphere, and political change. *Foreign affairs*, 28-41.

Sinha, A. (2004). "State-Society Relations in South Asia: Analyzing the Dynamics of Weak States." *Asian Studies Review*, 28(1), 65-85.

Sissenich, B. (2010). Weak states, weak societies: Europe's east-west gap. *Acta Politica*, 45, 11-40.

Tufekci, Z. (2017). *Twitter and tear gas: The power and fragility of networked protest*. Yale University Press.

Wulf, V., Randall, D., Aal, K., & Rohde, M. (2022). *The personal is the political: Internet filtering and counter-appropriation in the Islamic Republic of Iran*. Computer Supported Cooperative Work (CSCW), 10.1007/s10606-022-09426-7.

مقدمه

رسانه های دیجیتال در دهه های اخیر به یکی از مهم ترین عوامل تحول اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در جهان تبدیل شده اند. این رسانه ها با ایجاد بسترهای جدید ارتباطی، موجب تغییر در تعاملات انسانی شده و ساختارهای سنتی قدرت را به چالش کشیده اند. ایران نیز از این روند مستثنی نبوده و گسترش رسانه های اجتماعی مانند تلگرام، اینستاگرام و توییتر تأثیرات عمیقی بر شیوه های ارتباطی، تعاملات اجتماعی و ساختارهای قدرت در کشور داشته است. این پلتفرم ها امکان انتقال سریع اطلاعات، بسیج اجتماعی و سازماندهی اعتراضات را برای گروه های مختلف فراهم کرده اند و از یک سو، به مردم عادی فرصت کشفگری اجتماعی بیشتری داده اند و از سوی دیگر، چالش های جدیدی را برای ساختارهای قدرت متمرکز ایجاد کرده اند. تحولات یک دهه اخیر در ایران نشان می دهد که رسانه های دیجیتال می توانند به ابزاری برای تغییر اجتماعی تبدیل شوند. این تغییرات، علاوه بر افزایش سطح آگاهی عمومی، باعث گسترش گفتمان های جایگزین شده و فضای عمومی جدیدی را ایجاد کرده اند که در آن کاربران نقش فعال تری در جهت دهی به مباحث سیاسی و اجتماعی ایفا می کنند. با این حال، در کنار این فرصت ها، چالش هایی مانند کنترل دولتی، سانسور و انتشار اطلاعات نادرست نیز مطرح هستند که می توانند بر پویایی این فضاها تأثیر بگذارند (Morozov, 2011). رسانه های دیجیتال، به ویژه در جوامعی با محدودیت های ارتباطی، می توانند به عنوان ابزاری برای نظارت عمومی و بازتعریف رابطه میان دولت و جامعه عمل کنند. ظهور جنبش های بدون رهبر و شبکه های اجتماعی غیرمتمرکز نشان می دهد که این فناوری ها نه تنها به انتشار اطلاعات و تسهیل مشارکت مدنی کمک کرده اند، بلکه شیوه های جدیدی از مقاومت دیجیتال را نیز به وجود آورده اند. در این راستا، این تحقیق تلاش دارد به این سؤال پاسخ دهد که چگونه رسانه های دیجیتال بر ساختار قدرت در ایران تأثیر گذاشته اند و آیا این تأثیرات منجر به گذار از قدرت متمرکز به پراکندگی شده است. همچنین، این پژوهش به بررسی فرصت ها و چالش هایی می پردازد که این رسانه ها برای جامعه ایران به همراه داشته اند.

۲- پیشینه تحقیق

بادامچی (۱۳۹۹) در «شبکه های اجتماعی: رسانه جامعه شبکه ای غیررسمی ایران» به بررسی موقعیت جامعه شناختی شبکه های اجتماعی در جامعه پساتلویزیونی ایران می پردازد. دو دیدگاه اصلی پژوهشگران ایرانی در این زمینه عبارتند از: شبکه های اجتماعی به مثابه حوزه عمومی ایرانی، مبتنی بر نظریه هابرماسی-کاستلزی، و شبکه های اجتماعی به عنوان فضای هرج و مرج، براساس رویکرد آماری مؤسسه آکسفورد. نویسنده با ترکیب تحلیل ارتباطی و نظریه اجتماعی-تاریخی، نشان می دهد که جامعه غیررسمی ایران از دو سده گذشته تا کنون،

ساختاری شبکه‌ای داشته که با استفاده از رسانه‌های کوچک و مقاومت تار عنکبوتی در برابر قدرت حاکم عمل کرده است.

خرازی و علی آبادی (۲۰۲۴) در «فمینیسم هشتگی: سیاست‌های هویتی و سیاسی‌سازی تغییرات اجتماعی در ایران» معتقدند با وجود مسدود بودن رسمی توئیتر در ایران، فعالان فمینیسم موج چهارم از این پلتفرم برای فعالیت سیاسی و ارتباط شبکه‌ای بهره برده‌اند. با استفاده از تحلیل تماتیک بازاندیشانه، تقاضاهای اجتماعی تحول‌گرا و تاکتیک‌های ائتلاف‌سازی سیاسی فعالان بررسی شده است. چهار تم و نه زیرتم استخراج شده نشان می‌دهد که فعالان دیجیتال بر شناسایی و احترام به هویت فردی زنان، فارغ از نقش‌های جنسیتی و محدودیت‌های اجتماعی، اولویت داده‌اند. این توئیتهای بر چندگانگی اخلاقی و تحمل آزادی‌های مدرن زنان تأکید داشتند. فعالان با بهره‌گیری از تکنیک‌های نافرمانی مدنی و مقاومت، رهبری جنبشی مدنی برای تغییر رژیم به سبک غربی را بر عهده گرفتند.

امینی (۲۰۲۳) در «دانش قدرت است: اشکال مجازی مقاومت روزمره و پخش مردمی در ایران» به بررسی شیوه‌های مقاومت روزمره در فضای مجازی و نقش پخش مردمی در ایران می‌پردازد. نویسنده با تکیه بر نظریه‌های مقاومت فرهنگی، استدلال می‌کند که ایرانیان از رسانه‌های اجتماعی مانند تلگرام و اینستاگرام برای بازتعریف قدرت و ایجاد مقاومت در برابر گفتمان‌های غالب استفاده کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که رسانه‌های دیجیتال ابزاری برای افزایش آگاهی عمومی و تقویت هویت جمعی شده‌اند. با این حال، نویسنده به محدودیت‌های ناشی از سانسور دولتی و قطع اینترنت اشاره می‌کند که به‌طور موقت مقاومت مردمی را مختل کرده است.

وولف و همکاران (۲۰۲۲) در «شخصی، سیاسی است: فیلترینگ اینترنت و بازتملک متقابل در جمهوری اسلامی ایران» به بررسی نحوه‌ی تعامل شهروندان ایرانی با سیاست‌های فیلترینگ اینترنت و ابزارهای تکنولوژیکی مقابله‌ای برای دور زدن محدودیت‌های دولتی می‌پردازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که اینترنت و رسانه‌های اجتماعی ابزارهای کلیدی برای مقاومت فردی و سیاسی علیه دولت هستند. مفهوم "بازتملک متقابل" و "عموم مخالف" برای توصیف این مقاومت‌های دیجیتال معرفی شده است. نویسندگان تأکید می‌کنند که استفاده از رسانه‌های اجتماعی در ایران در تعامل پیچیده‌ای میان فرهنگ، سیاست و فناوری شکل می‌گیرد.

تاجیک و خداخواه آذر (۱۳۹۵) در «رسانه‌های اجتماعی مجازی و عرصه سیاست در ایران» استفاده گسترده از رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی مجازی در دهه اخیر، فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی را به‌طور چشمگیری متحول کرده است. این مقاله به بررسی تأثیر این رسانه‌ها بر عرصه سیاست در ایران می‌پردازد و می‌پرسد: چگونه رسانه‌های اجتماعی مجازی

موجب تحول در سیاست ایران شده‌اند و مصادیق اثرگذاری آن چیست؟ فرضیه اصلی این است که این رسانه‌ها از یک سو با قرار دادن قدرت در دست شهروندان، امکان کنشگری بی‌واسطه سیاسی را فراهم کرده‌اند و از سوی دیگر، با تسهیل کنشگری فردی، به کاربران امکان داده‌اند دیدگاه‌های رسمی را به چالش بکشند. با استفاده از روش ترکیبی مطالعه و نظریات متفکرانی چون لیوتار، بودریار، کاستلز و باختین، مصادیقی مانند انتخابات ریاست جمهوری دهم و تجمعات شهری در پارک‌های تهران بررسی شده است. نتایج نشان می‌دهد رسانه های اجتماعی بستری برای اعتراضات و گفتمان‌های جدید در سیاست ایران فراهم کرده‌اند

۳- چارچوب نظری

جوئل میگدال در کتاب جامعه‌های قوی و دولت‌های ضعیف: روابط دولت و جامعه و قابلیت‌های دولتی در جهان سوم که یکی از آثار کلیدی در تحلیل روابط دولت و جامعه در کشورهای در حال توسعه است تلاش می‌کند توضیح دهد که چرا بسیاری از دولت‌های جهان سوم نتوانسته‌اند به دولت‌های مقتدر و کارآمد تبدیل شوند. وی استدلال می‌کند که دولت ضعیف و جامعه قوی در این کشورها دو روی یک سکه‌اند و این تعامل، نتیجه پیچیدگی‌های اجتماعی، فرهنگی و تاریخی است که باعث ضعف دولت‌ها می‌شود (Migdal, 1988: 50). میگدال تأکید دارد که دولت‌ها در این جوامع غالباً نمی‌توانند سیاست‌های خود را به‌طور کامل اعمال کنند، زیرا با گروه‌های اجتماعی قدرتمندی روبرو هستند که در قالب نهادهای غیررسمی، مشروعیت و قدرت بیشتری در مقایسه با دولت دارند. این گروه‌ها، مانند قبایل، نهادهای مذهبی یا گروه‌های اقتصادی، به‌جای همکاری با دولت، به مقاومت پرداخته و مانع از استقرار یک دولت قوی می‌شوند.

یکی از مفاهیم کلیدی مورد نظر وی، "جامعه قوی" است. در اینجا، جامعه قوی به معنای جامعه‌ای است که نهادهای غیررسمی آن توانایی ایجاد هنجارها و ارائه خدماتی مانند توزیع منابع را دارند. این نهادها اغلب اعتماد بیشتری از مردم دریافت می‌کنند و به همین دلیل، دولت‌های ضعیف قادر به رقابت با آن‌ها نیستند از نظر میگدال، دولت ضعیف به دلیل ناتوانی در توزیع منابع و ارائه خدمات عمومی، در برابر جامعه قوی شکست می‌خورد. به عنوان مثال، در بسیاری از کشورهای آفریقایی، نهادهای قبیله‌ای وظایفی مانند حل اختلافات یا ارائه خدمات اجتماعی را بر عهده دارند که در حالت عادی باید توسط دولت انجام شوند. این وضعیت، به گفته میگدال، یک "حلقه ضعف" ایجاد می‌کند: دولت ضعیف نمی‌تواند جامعه را کنترل کند، در نتیجه جامعه قوی‌تر می‌شود و این چرخه ادامه می‌یابد (Migdal, 1988:200). جیمز اسکات دیدگاهی متفاوت از تقابل مطلق میان دولت و جامعه ارائه می‌دهد. برخلاف جوئل میگدال که بر تضاد میان دولت ضعیف و جامعه قوی تأکید دارد اسکات بر جنبه‌های

همکاری و تعامل میان این دو نهاد تمرکز می‌کند. وی استدلال می‌کند که نهادهای غیررسمی، به‌جای تنها مقاومت در برابر دولت، می‌توانند به عنوان شرکای بالقوه در مدیریت بحران‌ها و حفظ نظم اجتماعی عمل کنند (Scott, 1990: 45). یکی از مفاهیم کلیدی اسکات، متن‌های پنهان^۱ است. او توضیح می‌دهد که در جوامعی با دولت‌های اقتدارگرا، گروه‌های اجتماعی تمایل دارند که انتقادات خود را به‌طور غیرمستقیم و در فضاهای غیررسمی بیان کنند. این فضاها ممکن است شامل نهادهای محلی، تجمعات فرهنگی، یا حتی رسانه‌های غیررسمی باشند. این "متن‌های پنهان" امکان ایجاد گفت‌وگوی غیرمستقیم میان دولت و جامعه را فراهم می‌کنند و از درگیری‌های آشکار جلوگیری می‌کنند. اسکات همچنین مفهوم متن‌های عمومی^۲ را مطرح می‌کند، که به نمایش‌های آشکار قدرت و کنترل دولت اشاره دارد. او استدلال می‌کند که حتی در این نمایش‌های آشکار نیز نوعی مذاکره و همکاری میان دولت و جامعه وجود دارد. برای مثال، دولت ممکن است برای حفظ مشروعیت خود، به برخی از خواسته‌های جامعه تن دهد یا از طریق نهادهای غیررسمی، سیاست‌های خود را تعدیل کند. در تحلیل اسکات، نهادهای غیررسمی، مانند گروه‌های مذهبی یا سازمان‌های محلی، نقش واسطه میان دولت و جامعه را بازی می‌کنند. این نهادها می‌توانند از یک سو ابزار مقاومت اجتماعی باشند و از سوی دیگر، به کاهش تنش‌ها و تسهیل اجرای سیاست‌های دولتی کمک کنند. برای مثال، در بسیاری از جوامع سنتی، نهادهای مذهبی به عنوان نهادهای میانجی عمل می‌کنند و به دولت در مدیریت بحران‌های اجتماعی کمک می‌کنند (Scott, 1990: 89-102). این تحلیل با نظریه «سیاست بی‌سروصدا» آصف بیات در ارتباط است، که بر تأثیر مقاومت‌های کوچک و تدریجی در بازتعریف روابط قدرت تأکید دارد (Bayat, 2010: 58). این نظریه بیان می‌کند که در جوامع غیررسمی و محدودیت‌زده، مردم از "فضای اجتماعی روزمره" به عنوان میدان مبارزه استفاده می‌کنند. این مقاومت می‌تواند به شکل‌های مختلفی، از جمله تغییرات کوچک در سبک زندگی، استفاده از فضاهای عمومی برای بیان اعتراض، یا دور زدن قوانین محدودکننده، ظاهر شود. برای مثال، در کشورهای خاورمیانه، مقاومت زنان علیه برخی سیاست‌ها یا استفاده از فضاهای عمومی برای تجمعات غیررسمی، نمونه‌هایی از این نوع مقاومت است. بیات مفهوم "سیاست بی‌سر و صدا"^۳ را معرفی می‌کند، که به روند تدریجی تغییرات اشاره دارد که توسط مردم عادی از طریق تصاحب منابع یا فضاهای عمومی بدون

¹ - Hidden Transcripts

² - Public Transcripts

³ - Quiet Encroachment of the Ordinary

تقابل مستقیم با دولت انجام می‌شود. او توضیح می‌دهد که این نوع مقاومت، اگرچه ممکن است به نظر بی‌سازمانده باشد، اما تأثیرات عمیقی بر بازتعریف روابط قدرت و تغییرات اجتماعی دارد (Bayat, 2010:58). بیات همچنین بر نقش شبکه‌های اجتماعی و فناوری‌های مدرن در تسهیل این نوع مقاومت تأکید می‌کند. او می‌گوید که رسانه‌های دیجیتال به مردم امکان می‌دهند تا به‌طور غیررسمی سازمان‌دهی شوند و خواسته‌های خود را مطرح کنند، بدون اینکه تحت کنترل مستقیم دولت قرار بگیرند (Bayat, 2010:75). این نظریه، برخلاف دیدگاه‌های سنتی که بر جنبش‌های بزرگ و انقلابی تأکید دارند، بر اهمیت مقاومت تدریجی و خرد در ایجاد تغییرات کلان در جوامع اقتدارگرا تأکید می‌کند و به‌ویژه در تحلیل تغییرات اجتماعی در خاورمیانه کاربرد دارد.

۵- روش تحقیق

این مطالعه از نوع کیفی و مبتنی بر روش تحلیل تماتیک است. در این روش، داده‌ها از مقالات مرتبط با موضوع تحقیق استخراج شده و بر اساس تم‌های اصلی تحلیل و دسته‌بندی می‌شوند. روش تحلیل تم برای شناسایی الگوهای مفهومی و روابط بین پدیده‌ها در ادبیات مورد بررسی به کار می‌رود.

۵-۱ جامعه آماری

جامعه آماری شامل تمام مقالات مرتبط با موضوع رسانه‌های دیجیتال و تحولات ساختاری قدرت در ایران است که به زبان فارسی و انگلیسی منتشر شده‌اند. این مقالات شامل پژوهش‌های تجربی، نظری، و مرورهای علمی در این زمینه می‌باشند. نمونه این مطالعه شامل ۸ مقاله فارسی و انگلیسی است که به صورت تصادفی هدفمند از میان مقالات موجود در بانک‌های اطلاعاتی علمی، فصل‌نامه‌های تخصصی، و آرشیوهای آنلاین انتخاب شده‌اند. ترکیب نمونه، ۷ مقاله فارسی منتشر شده در فصلنامه‌های معتبر ایران و ۲ مقاله انگلیسی منتشر شده در ژورنال‌های بین‌المللی مرتبط با موضوع رسانه‌های اجتماعی و ساختار قدرت است.

۵-۲ روش نمونه‌گیری و ابزار گردآوری داده‌ها

روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده انجام شده است. برای انتخاب مقالات، ابتدا بانک‌های اطلاعاتی مورد جستجو قرار گرفتند و مقالاتی که شامل کلیدواژه‌های اصلی مانند "رسانه‌های دیجیتال"، "تحول قدرت"، و "ایران" بودند، استخراج شدند (Creswell, 2017:115). سپس از میان این مقالات، ۸ مقاله به‌طور تصادفی انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مطالعه عمیق متون علمی جمع‌آوری شده‌اند. برای هر مقاله، اطلاعات مرتبط شامل، روش‌شناسی، یافته‌های اصلی، موضوعات کلیدی، نمونه‌ها و نتیجه‌گیری جمع‌آوری و تحلیل شده است.

۵-۳ فرآیند تحلیل

- کدگذاری اولیه: بررسی هر مقاله برای شناسایی الگوها و مضامین اصلی.
- ایجاد تم‌ها: سازماندهی داده‌های کدگذاری شده به دسته‌های مفهومی (تم‌های اصلی و فرعی).
- تفسیر داده‌ها: تحلیل تم‌ها برای شناسایی روابط بین آن‌ها و ارائه یافته‌های کلیدی.

۵-۴ دلیل انتخاب روش و نمونه‌گیری

دلیل انتخاب روش تصادفی ساده و تحلیل تم برای این تحقیق این است که نخست؛ داده‌ها به صورت گسترده در دسترس‌اند و نیازی به نمونه‌گیری ساده دقیق نیست. مزیت دوم مربوط به هدف تحقیق است که شناسایی الگوهای کلی در مقالات مرتبط است، نه تعمیم دقیق یافته‌ها به کل جامعه. این روش به خوبی امکان شناسایی روابط تماتیک و روندهای کلی در حوزه رسانه‌های دیجیتال و قدرت در ایران را فراهم می‌کند.

۵-۵ محدودیت‌ها

حجم نمونه محدود: تعداد ۸ مقاله ممکن است تنوع کافی برای تعمیم‌پذیری کامل را فراهم نکند.

روش تصادفی: انتخاب تصادفی ممکن است باعث شود برخی از مقالات با دیدگاه‌های خاص از تحلیل خارج شوند.

۶- یافته‌های تحقیق

مقاله ۱- کنشگری و قدرت در شبکه‌های اجتماعی مجازی (هادی خانیکی و حسین بصیریان جهرمی)

کدگذاری اولیه و مضامین اصلی	عنوان تم	شرح تم	مصادیق و نمونه‌ها
قدرت و بازتعریف آن نقش شبکه‌های اجتماعی در تغییر مفهوم قدرت و کنترل. ظهور کاربران به عنوان بازیگران جدید در فرآیندهای قدرت	قدرت و بازتعریف آن	تغییر از قدرت سخت به قدرت نرم	استفاده از فیس‌بوک و توییتر برای بسیج اعتراضات
بسیج اجتماعی و سازمان‌دهی افزایش توانایی کاربران در هماهنگی اعتراضات و انتشار پیام‌ها. مثال‌هایی از انقلاب مصر و اعتراضات در ایران.	شبکه‌های اجتماعی و بسیج اجتماعی	ایجاد هماهنگی بین کاربران	ایجاد هماهنگی اعتراضات در کشورهای خاورمیانه
فضای عمومی دیجیتال: بازتعریف فضای عمومی و تقویت دسترسی کاربران به گفتمان‌های متنوع. شبکه‌های اجتماعی به عنوان جایگزینی برای رسانه‌های رسمی	بازتعریف فضای عمومی	تغییر فضای عمومی از خیابان به فضای آنلاین	جمع کاربران در گروه‌های فیسبوک و واتس‌آپ
مقاومت و فناوری:	مقاومت دیجیتال	ابزارهای غیررسمی	استفاده از VPN و

تأثیر ابزارهای دیجیتال در افزایش مقاومت اجتماعی و استفاده از تکنولوژی‌های نوین برای عبور از محدودیت‌های حکومتی	برای مقابله با سانسور	پروکسی‌ها دسترسی	برای
--	-----------------------	---------------------	------

این مقاله به بازتعریف قدرت در عصر دیجیتال می‌پردازد. رسانه های دیجیتال با ایجاد فضاهای عمومی جدید و امکان بسیج اجتماعی سریع، توانسته‌اند قدرت را از ساختارهای سنتی و متمرکز به کاربران و گروه‌های غیررسمی منتقل کنند. شبکه‌های اجتماعی به کاربران اجازه می‌دهند تا با سازمان‌دهی اعتراضات و تولید محتوا، هنجارهای قدرت را به چالش بکشند (بادامچی، ۱۳۹۹). این تغییر، به ویژه در جوامعی مانند ایران که فضای عمومی سنتی تحت کنترل شدید نهادهای رسمی قرار دارد، اهمیت دوچندانی می‌یابد. تغییر فضای عمومی از خیابان‌ها به پلتفرم‌های مجازی، یکی از مهم‌ترین مظاهر پراکندگی قدرت در ایران است. این پلتفرم‌ها نه تنها امکان گفت‌وگو و هماهنگی را فراهم کرده‌اند، بلکه به فضایی برای مقاومت در برابر کنترل دولتی تبدیل شده‌اند.

رسانه های اجتماعی و دگرگونی مفهوم قدرت

رسانه های اجتماعی نقش تعیین‌کننده‌ای در تغییر مناسبات قدرت ایفا کرده‌اند. برخلاف رسانه های سنتی که در چارچوب‌های رسمی کنترل می‌شوند، شبکه‌های اجتماعی به کاربران امکان داده‌اند که در برابر گفتمان‌های مسلط ایستادگی کنند و روایت‌های جایگزین ارائه دهند (سرخیل، ۱۳۹۸). در ایران، این مسأله به‌ویژه در جریان اعتراضات مردمی نمایان شده است، جایی که شهروندان با استفاده از پلتفرم‌هایی مانند توییتر، اینستاگرام و تلگرام توانسته‌اند اطلاعات را به صورت غیرمتمرکز منتشر کرده و از سانسور رسانه های رسمی عبور کنند. این تغییرات نشان می‌دهد که قدرت دیگر تنها در اختیار نهادهای دولتی یا رسانه های رسمی نیست، بلکه در میان کاربران عادی توزیع شده است.

نقش مقاومت دیجیتال در کاهش تمرکز قدرت

مقاومت دیجیتال، به‌عنوان یکی از مفاهیم کلیدی این مقاله، بیانگر توانایی جامعه در استفاده از ابزارهای فناوری برای حفظ استقلال و کاهش تمرکز قدرت دولتی است. استفاده از تکنیک‌های گریز از سانسور، مانند وی.پی.ان‌ها و ابزارهای رمزگذاری شده، امکان دور زدن فیلترینگ دولتی و انتقال پیام‌های اعتراضی را افزایش داده است (عبدالله زاده و همکاران، ۱۴۰۰). همچنین، رشد شبکه‌های غیررسمی در رسانه های دیجیتال موجب شده است که جنبش‌های اجتماعی بدون وابستگی به سازمان‌های متمرکز، بتوانند به صورت خودجوش شکل بگیرند و گسترش یابند. این تغییر، نشان‌دهنده یک تحول اساسی

در ساختار قدرت است که در آن، شهروندان نقش فعال‌تری در تعیین سرنوشت خود ایفا می‌کنند.

مقاله ۲- زندگی در دنیای رسانه؛ شبکه‌های اجتماعی مجازی و کیفیت

زندگی (مطهره گواشیریانی و همکاران، ۱۴۰۲)

مصادیق و نمونه‌ها	شرح تم	عنوان تم	کدگذاری اولیه و مضامین اصلی
کاهش تعاملات واقعی و افزایش اعتیاد به گوشی‌های هوشمند	کاهش کیفیت زندگی به دلیل افزایش انزوا	تأثیر منفی شبکه‌های اجتماعی	کاهش تعاملات واقعی و افزایش انزوا. اثرات منفی روان‌شناختی مانند اعتیاد به گوشی‌های هوشمند
استفاده از اینستاگرام برای حمایت اجتماعی	تقویت روابط اجتماعی و افزایش دسترسی به اطلاعات	تأثیر مثبت شبکه‌های اجتماعی	ایجاد فرصت‌های ارتباطی جدید. افزایش دسترسی به منابع اطلاعاتی و حمایت اجتماعی
برخی مطالعات تأثیر مثبت، و برخی دیگر تأثیر منفی	نتایج متفاوت در مطالعات مختلف	تناقضات پژوهشی	ناهمگنی نتایج تحقیقات و ضرورت مطالعات عمیق‌تر
استفاده بیشتر نوجوانان از شبکه‌های اجتماعی	تفاوت اثرگذاری شبکه‌های اجتماعی بر اساس سن	نقش فرهنگ و سن	تأثیرپذیری متفاوت گروه‌های سنی و جنسیتی از شبکه‌های اجتماعی

این مقاله نشان می‌دهد که رسانه‌های دیجیتال چگونه ساختارهای اجتماعی را تحت تأثیر قرار داده و قدرت را از تعاملات سنتی به فضاهای مجازی منتقل کرده‌اند. تأثیر مثبت شبکه‌های اجتماعی در تقویت روابط اجتماعی و گسترش آگاهی، نشان‌دهنده پتانسیل پراکندگی قدرت است. در مقابل، کاهش تعاملات واقعی و افزایش وابستگی به فضای مجازی، می‌تواند به تقویت کنترل غیرمستقیم از سوی نهادهای نظارتی منجر شود. این مقاله همچنین تناقض موجود در قدرت رسانه‌های دیجیتال را برجسته می‌کند: در حالی که این ابزارها به پراکندگی قدرت کمک می‌کنند، می‌توانند به وسیله‌ای برای تمرکز مجدد قدرت، از طریق وابستگی و نظارت، تبدیل شوند.

مقاله ۳- نقش رسانه‌های اجتماعی موبایلی در آئین‌های اجتماعی:

مطالعه موردی تشییع جنازه ۱۷۵ شهید نواص (پویا و همکاران، ۱۴۰۰)

مصادیق و نمونه‌ها	شرح تم	عنوان تم	کدگذاری اولیه و مضامین
ایجاد فضاهای مشترک برای مناقب‌بخشی به رویدادها	تسهیل تعاملات کاربران و ایجاد فضاهای مشترک برای مناقب‌بخشی	نقش بسترسازی	بسترسازی اجتماعی: ایجاد فرصت‌هایی برای سازماندهی

سرعت دهی: نقش رسانه های اجتماعی در سرعت انتشار اخبار	سرعت دهی	تسریع فرآیندهای تولید و مصرف اخبار و کوتاه تر شدن چرخه خبری	کوتاه تر شدن چرخه خبری
آئین سازی: بازتعریف هویت اجتماعی و دینی	آئین سازی	بازتعریف هویت اجتماعی و مذهبی و تقویت نقش دین در جامعه	تقویت نقش دین در جامعه
شبکه سازی اجتماعی: تسهیل ارتباطات و گروه های همسو	هم افزایی	تقویت همکاری میان گروه ها و تسهیل انتقال پیام های فرهنگی	تسهیل انتقال پیام های اجتماعی و فرهنگی

این مقاله نقش رسانه های اجتماعی موبایلی را در بازتعریف آئین های اجتماعی و تأثیر آن ها بر ساختار قدرت در ایران بررسی می کند. تشییع جنازه ۱۷۵ شهید غواص به عنوان یک رویداد اجتماعی و فرهنگی، بستری مناسب برای تحلیل تحولات ساختاری قدرت در عصر دیجیتال فراهم کرده است.

● رسانه های اجتماعی موبایلی توانسته اند مفهوم سنتی آئین های اجتماعی را تغییر دهند. این ابزارها با تسهیل هماهنگی و سازمان دهی، بستری غیرمتمرکز برای مشارکت گسترده مردمی فراهم کرده اند. برخلاف گذشته که چنین آئین هایی تحت کنترل نهادهای رسمی و متمرکز مانند دولت یا رسانه های سنتی برگزار می شد، کاربران با بهره گیری از شبکه های اجتماعی، مشارکت خودجوش و پراکنده ای را شکل داده اند. این تغییر نشان دهنده بازتوزیع قدرت از نهادهای دولتی به افراد عادی است که از فناوری برای تقویت هویت اجتماعی و دینی خود بهره می گیرند (Shirky, 2011:32-36).

رسانه های اجتماعی موبایلی مانند تلگرام و اینستاگرام به عنوان ابزارهایی برای هماهنگی سریع و کاهش هزینه های زمانی و مکانی، نقش کلیدی در سازمان دهی رویدادها ایفا کرده اند. این بسترها امکان بسیج افراد در مناطق مختلف کشور را بدون نیاز به حضور فیزیکی نهادهای رسمی فراهم کرده اند. این امر نشان دهنده انتقال قدرت از ساختارهای رسمی و متمرکز به شبکه های اجتماعی غیرمتمرکز است، جایی که کاربران نه تنها مصرف کننده، بلکه تولیدکننده محتوای اجتماعی هستند. رسانه های اجتماعی موبایلی توانسته اند به عنوان پلی میان کاربران و نهادهای رسمی عمل کنند. برای مثال، مشارکت مردمی که از طریق رسانه های اجتماعی هماهنگ شده بود، منجر به تقویت نمادهای هویتی و ارزش های ملی و مذهبی شد. این نشان می دهد که حتی در شرایطی که دولت ها تلاش می کنند از رسانه های اجتماعی برای تقویت مشروعیت خود استفاده کنند، این بسترها می توانند با ایجاد گفتمان های مستقل، قدرت را میان کاربران پراکنده کنند (Howard & Hussain, 2011:36-39).

هرچند رسانه های اجتماعی توانسته اند قدرت را از نهادهای متمرکز دور کنند، اما این ابزارها نیز تحت نظارت و کنترل دولت قرار دارند. برای مثال، دولت ممکن است با اعمال محدودیت یا بهره برداری از محتوای تولیدشده در این رسانه ها، به بازتعریف ساختار قدرت بپردازد. با این حال، پویایی و غیرمتمرکز بودن رسانه های موبایلی، آن ها را به ابزاری برای مقاومت مدنی تبدیل کرده است که می تواند ساختارهای قدرت را به چالش بکشد (Tufekci, 2017).

رسانه های اجتماعی موبایلی در فرآیند تحول ساختاری قدرت در ایران نقش داشته اند. از طریق این ابزارها، قدرت از نهادهای متمرکز به کاربران و شبکه های غیررسمی منتقل شده است. در عین حال، این رسانه ها بستری برای تعامل میان قدرت رسمی و مردمی فراهم کرده اند، جایی که تقابل میان تمرکز و پراکندگی قدرت به وضوح دیده می شود. رسانه های موبایلی، با تأثیر بر آئین های اجتماعی و هویت سازی، مسیر تازه ای برای تقویت جامعه مدنی و مشارکت مردمی در ایران ایجاد کرده اند. با این وجود، چالش هایی مانند نظارت دولتی و سوءاستفاده از این ابزارها همچنان مانعی برای تحقق کامل پراکندگی قدرت محسوب می شوند (Aouragh & Alexander, 2011:1350).

مقاله ۴- ارتباط بین واقعی و مجازی: اینترنت و نظریه جنبش اجتماعی

در جهان اسلام—مطالعه موردی ایران و مصر

کدگذاری اولیه و مضامین	عنوان تم	شرح تم	مصادیق و نمونه ها
نقش اینترنت در بسیج اجتماعی؛ استفاده از اینترنت برای هماهنگی و توانمندسازی کاربران.	بسیج اجتماعی دیجیتال	استفاده از اینترنت برای سازماندهی اعتراضات و جلب حمایت های بین المللی	کمپین "یک میلیون امضا" در ایران و جنبش کفایه در مصر.
تأثیر نظارت و سانسور دولتی؛ سانسور و محدودیت های تحمیل شده توسط دولت ها.	نظارت و محدودیت های دولتی	سانسور گسترده، دستگیری فعالان آنلاین و محدودسازی دسترسی	انسور سایت ها و کاهش یکنای باند در ایران و مصر.
عامل میان فضای مجازی و واقعی؛ ترکیب فعالیت های آنلاین با کنشگری واقعی.	تأثیر دوجانبه فضای مجازی	نقش مثبت فضای مجازی در اطلاع رسانی و سازماندهی، اما با خطرات نظارت دولتی	وبلاگستان ایران به عنوان پلتفرم برای هماهنگی جنبش ها
تضاد بین دموکراتیزاسیون و اقتدارگرایی؛ استفاده اینترنت برای اهداف متضاد توسط کاربران و دولت ها.	تقویت تعاملات اجتماعی	تقویت همبستگی و ارتباط بین کاربران داخلی و خارجی	ارتباط معترضان داخلی و خارجی برای گسترش جنبش های اجتماعی

این مقاله با بررسی نقش اینترنت در ایران و مصر، نقش رسانه های دیجیتال را در تقویت پراکندگی قدرت برجسته می کند. شبکه های اجتماعی، با ترکیب فعالیت های

آنلاین و آفلاین، امکان ایجاد جنبش های اجتماعی غیرمتمرکز را فراهم کرده اند (Howard & Hussain, 2013). کمپین هایی مانند "یک میلیون امضا" نمونه ای از این تغییر هستند، جایی که کاربران بدون نیاز به سازمان های رسمی، اقدام به ایجاد تغییرات اجتماعی کرده اند (Aday et al., 2012:3:3). در مقابل، سانسور و نظارت دولتی نشان دهنده تلاش ساختارهای متمرکز قدرت برای مقابله با پراکندگی و بازگشت به کنترل کامل است اما تجربه و بلاگستان ایران و ابزارهایی مانند وی.پی.ان، نشان دهنده انعطاف پذیری و خلاقیت جامعه در مواجهه با این محدودیت ها است.

مقاله ۵- ظرفیت ها و چالش های شبکه های اجتماعی مجازی برای جامعه

مدنی ایران (هادی خانیکی و یوسف خجیر)

مصادیق و نمونه ها	شرح تم	عنوان تم	کدگذاری اولیه و مضامین
کمپین های اجتماعی مانند "یک میلیون امضا."	تسهیل در هماهنگی و تقویت مشارکت مدنی.	ظرفیت های شبکه های اجتماعی	ایجاد فرصت برای مشارکت مدنی
استفاده از تلگرام برای ارتباط بین اعضای سازمان های مدنی	گسترش ارتباطات بین کاربران و سازمان ها	تسهیل ارتباط و شبکه سازی	تقویت ارتباطات انسانی و اجتماعی
کاهش هزینه های کمپین های مدنی از طریق اینستاگرام و تلگرام.	استفاده رایگان یا کم هزینه از شبکه های اجتماعی برای فعالیت های مدنی	کاهش هزینه فعالیت های مدنی	کاهش هزینه های فعالیت مدنی
افشاگری در مورد فساد و اطلاع رسانی از طریق شبکه های اجتماعی.	انتشار آزاد اطلاعات و شفاف سازی مطالبات مدنی	گسترش اطلاعات و آگاهی	افزایش آگاهی و گسترش دسترسی
فیلترینگ تلگرام و استفاده از VPN برای دسترسی به شبکه های اجتماعی	یاست های محدودکننده مانند فیلترینگ و سانسور اطلاعات.	چالش نظارت و سانسور	کنترل حاکمیت بر فضای مجازی
قطع اینترنت در زمان اعتراضات	کاهش سرعت و دسترسی به ابزارهای دیجیتال به دلیل محدودیت های فنی	چالش های فنی و امنیتی	سیاست فیلترینگ و محدودیت ها
تهدیدهای آنلاین به فعالان در شبکه های اجتماعی	افزایش تهدیدات به حریم خصوصی فعالان مدنی	چالش امنیتی و حقوقی	ضعف امنیت و نقض حریم خصوصی
راه اندازی کمپین های نادرست و بی ارتباط با نیازهای واقعی جامعه	غلبه مطالبات کاذب و حاشیه ها بر گفتمان های اصلی مدنی	چالش محتوایی و هویتی	ایجاد مطالبات کاذب و حاشیه سازی

می توان گفت شبکه های اجتماعی در این مقاله به عنوان ابزارهایی برای بازتوزیع قدرت از دولت به جامعه بررسی شده اند. ظرفیت هایی مانند کاهش هزینه های فعالیت مدنی، تقویت ارتباطات و گسترش آگاهی عمومی، نشان دهنده توانمندی این ابزارها در تسهیل مشارکت اجتماعی و ایجاد بستری غیرمتمرکز برای سازمان دهی جامعه مدنی

هستند (Shirky, 2011: 33). این تغییر، به معنای گذار از ساختارهای متمرکز قدرت به شبکه‌هایی است که در آن کاربران نقش کلیدی ایفا می‌کنند. از سوی دیگر، چالش‌هایی مانند سانسور دولتی، فیلترینگ، و نقض حریم خصوصی نشان‌دهنده تلاش دولت برای بازپس‌گیری قدرت و کنترل فضاها دیجیتال است (Deibert et al., 2010). این چالش‌ها بیانگر مقاومت دولت در برابر پراکندگی قدرت و تثبیت اقتدار متمرکز هستند. اما وجود ابزارهای مقاومت دیجیتال، مانند VPN و تکنیک‌های دور زدن سانسور، نشان‌دهنده قدرت شبکه‌ای جامعه در مقابله با این تلاش‌ها است (Rahimi, 2007).

مقاله ۶- دانش قدرت است - روشک آمینی

کدگذاری اولیه و مضامین	عنوان تم	شرح تم	مصادیق و نمونه‌ها
مقاومت دیجیتال: استفاده از رسانه‌های اجتماعی برای افشاگری و سازمان‌دهی اعتراضات	مقاومت دیجیتال و توزیع قدرت	انتقال قدرت از نهادهای رسمی به کاربران و گروه‌های مستقل از طریق رسانه‌های اجتماعی	افشای اطلاعات بحران‌ها
گفتمان عمومی دیجیتال: ایجاد فضای غیررسمی برای تبادل نظرات و انتقادات.	نقش رسانه‌های دیجیتال در گفتمان عمومی	ایجاد فضای برای گسترش گفتمان‌های مستقل و تولید محتوای غیررسمی	هشتگ‌ها و پست‌های شبکه‌های اجتماعی مرتبط با اعتراضات
کنترل دولتی: اعمال سانسور، فیلترینگ و نظارت گسترده بر فضای مجازی	چالش‌های کنترل دولتی	تلاش دولت برای بازگرداندن کنترل از طریق سانسور و محدودیت‌های اینترنتی	قطع اینترنت در زمان اعتراضات و ایجاد پلیس سایبری
مقاومت مردمی: استفاده از ابزارهایی مانند VPN برای دور زدن محدودیت‌ها.	تأثیر مقاومت دیجیتال بر قدرت دولتی	آشکارسازی ناکارآمدی دولت و کاهش اعتماد عمومی از طریق مقاومت دیجیتال	انتشار ویدئوهای مربوط به زندان اوین و استفاده از VPN برای دسترسی

تحلیل و تفسیر

رسانه‌های دیجیتال در ایران توانسته‌اند ساختار قدرت را از تمرکز به پراکندگی تغییر دهند. این موضوع در پژوهش‌های میگدال و کاستلز به خوبی مورد بحث قرار گرفته است. میگدال در نظریه "دولت ضعیف، جامعه قوی" توضیح می‌دهد که چگونه نهادهای غیررسمی، مانند شبکه‌های اجتماعی، می‌توانند قدرت دولت‌های متمرکز را به چالش بکشند. همچنین کاستلز، در بررسی جنبش‌های دیجیتال، تأکید دارد که ابزارهای دیجیتال می‌توانند قدرت را از نهادهای رسمی به کاربران فردی منتقل کنند (Castells, 2011: 45). در ایران، مقاومت دیجیتال از طریق ابزارهایی مانند تلگرام و توییتر، امکان افشای بحران‌ها و ناکارآمدی‌های دولتی را فراهم کرده است. تحولاتی همچون پاندمی کرونا و یا نوسانات قیمت خودرو و یا مازوت سوزی نمونه‌هایی از این پراکندگی قدرت هستند که اعتماد عمومی به نهادهای رسمی را کاهش داده‌اند (Bayat, 2010: 60).

● نقش رسانه های دیجیتال در گفتمان عمومی

فضای دیجیتال به بستری برای بیان نظرات و ایجاد گفتمان‌های جایگزین تبدیل شده است. این امر در پژوهش‌های بیات و اسکات به عنوان بخشی از مقاومت روزمره و متن‌های پنهان تبیین شده است. بیات اشاره می‌کند که کاربران با استفاده از ابزارهای دیجیتال، بدون مواجهه مستقیم با قدرت رسمی، می‌توانند فضای عمومی جدیدی ایجاد کنند که گفتمان‌های رسمی را به چالش بکشد (Bayat, 2010:75). در حقیقت فضاهای عمومی جایگزین، بستری برای ابراز نظرات و مقاومت غیرمستقیم فراهم می‌کنند در ایران، استفاده از هشتک‌های مختلف نشان‌دهنده شکل‌گیری گفتمان‌های جدید و غیرمتمرکز در فضای عمومی دیجیتال است.

● چالش‌های کنترل دولتی

دولت در ایران، مطابق با تحلیل‌های رابرتسون (۲۰۰۲) و میگدال (۱۹۸۸)، با هدف جلوگیری از آنارشیک شدن فضای مجازی تلاش کرده است تا با اعمال فیلترینگ، کنترل خود را بر فضای دیجیتال حفظ کند. رابرتسون به تأثیرات جهانی شدن و فناوری دیجیتال بر کاهش انحصار قدرت دولت اشاره می‌کند و توضیح می‌دهد که این پویایی‌ها، ابزارهای کنترل سنتی را ناکارآمد می‌کنند (Robertson, 2002, p. 115). در مقابل، میگدال بر استفاده دولت‌ها از ابزارهای سرکوب برای بازگرداندن کنترل تمرکز یافته تأکید دارد. در ایران، قطع اینترنت در زمان اغتشاشات، ایجاد پلیس سایبری، و مسدودسازی پلتفرم‌های اجتماعی، نشانه‌هایی از این تلاش‌ها برای بازگرداندن قدرت به دولت است. با این حال، این اقدامات می‌تواند منجر به کاهش اعتماد عمومی شود.

تأثیر مقاومت دیجیتال بر قدرت دولتی

مقاومت دیجیتال در ایران توانسته است ضعف‌های دولت را آشکار کند. این پدیده در مطالعات بیات و کاستلز به عنوان یک استراتژی تدریجی برای تضعیف مشروعیت دولت مورد بررسی قرار گرفته است. بیات توضیح می‌دهد که مقاومت‌های خرد و روزمره، در طول زمان، می‌توانند ساختارهای قدرت رسمی را به چالش بکشند (Bayat, 2010: 58). کاستلز نیز بر این باور است که افشای ناکارآمدی دولت از طریق ابزارهای دیجیتال، می‌تواند مشروعیت آن را در سطح ملی و بین‌المللی کاهش دهد. این مفهوم در نظریات تافکچی نیز برجسته شده است، او معتقد است که رسانه‌های اجتماعی بستری برای "مقاومت شبکه‌ای" ایجاد کرده‌اند که به شهروندان امکان می‌دهد تا کنترل روایت‌های رسمی را به چالش بکشند و صدای خود را بدون واسطه به مخاطبان جهانی برسانند (Tufekci, 2017).

در ایران، انتشار ویدئوهایی از زندان اوین یا افشای اطلاعات مانند اعتراضات و سوءمدیریت‌ها، نمونه‌هایی از این تغییرات ساختاری است که قدرت دولت را تضعیف کرده و نقش جامعه را تقویت کرده است. همچنین، کمپین‌های آنلاین برای آگاهی‌بخشی در مورد فساد یا سوءاستفاده‌های حقوق بشری، از جمله نمونه‌هایی است که نشان می‌دهد شهروندان می‌توانند با استفاده از رسانه‌های دیجیتال، نقش نهادهای نظارتی را بر عهده بگیرند. این تغییرات به‌ویژه در دور زدن سانسور و ایجاد شبکه‌های ارتباطی غیرمتمرکز اهمیت پیدا می‌کنند، جایی که تکنیک‌هایی مانند استفاده از VPN، پیام‌رسان‌های رمزگذاری شده و پلتفرم‌های غیرمتمرکز امکان انتشار اطلاعات را بدون وابستگی به ساختارهای رسمی فراهم می‌کنند.

مقاله ۲- رسانه‌های اجتماعی مجازی و عرصه سیاست در ایران

(محمدرضا تاجیک و سمیه خداخواه)

مصادیق و نمونه‌ها	شرح تم	عنوان تم	کدگذاری اولیه و مضامین
کنش‌های بلاواسطه در انتخابات ریاست جمهوری دهم و اعتراضات پس از آن	ایجاد بستری برای بیان نظرات و چالش دیدگاه‌های رسمی	مشارکت مردمی و مقاومت دیجیتال	مقاومت دیجیتال: امکان کنشگری بلاواسطه برای شهروندان و چالش دیدگاه‌های رسمی.
کارناوال‌های شهری و تجمعات سازماندهی شده از طریق شبکه‌های اجتماعی	رسانه‌های اجتماعی به عنوان ابزار سازمان‌دهی جنبش‌های سیاسی و اجتماعی	گسترش شبکه‌های غیررسمی	گسترش شبکه‌های غیررسمی: سازمان‌دهی جنبش‌های اجتماعی و سیاسی از طریق رسانه‌ها
سانسور شبکه‌های اجتماعی و استفاده گسترده از VPN توسط کاربران	تلاش برای سانسور و اعمال محدودیت‌ها برای بازگرداندن کنترل	کنترل دولتی و محدودیت‌ها	کنترل دولتی: تلاش دولت برای سانسور و محدودیت‌های اینترنتی
افزایش مشارکت مردمی در اعتراضات و گفتمان‌های آنلاین مستقل.	انتقال قدرت از دولت به کاربران و تقویت جامعه مدنی	پراکندگی قدرت و کاهش تمرکز	پراکندگی قدرت: انتقال قدرت از نهادهای رسمی به کاربران فردی

در چارچوب تاثیر رسانه‌های دیجیتال بر تحول ساختار قدرت به سمت پراکندگی، داده‌های مقاله اخیر نشان دهنده موارد زیر است:

رسانه‌های اجتماعی مجازی نقش مهمی در ایجاد بستری برای کنشگری مستقیم و بی‌واسطه ایفا کرده‌اند. این بسترها امکان بیان نظرات، چالش دیدگاه‌های رسمی، و مشارکت در فرآیندهای سیاسی را فراهم کرده‌اند. به‌ویژه در زمان انتخابات ریاست جمهوری دهم و اعتراضات پس از آن، رسانه‌های اجتماعی مانند توئیتر و فیس‌بوک ابزار اصلی بسیج اجتماعی و گسترش گفتمان‌های مردمی بوده‌اند. این امر نشان‌دهنده تغییر

قدرت از نهادهای رسمی به کاربران است، جایی که مردم به عنوان تولیدکنندگان و سازمان دهندگان محتوای سیاسی و اجتماعی عمل کرده اند (حسینی و همکاران، ۱۳۸۸). رسانه های اجتماعی به شبکه های غیررسمی و غیرمتمرکز تبدیل شده اند که از آنها برای سازمان دهی جنبش های اجتماعی و سیاسی استفاده می شود. نمونه هایی مانند کارناوال های شهری و تجمعات در پارک ها، که از طریق این رسانه ها سازمان دهی شده اند، نشان دهنده تغییر مسیر قدرت از سازمان های متمرکز به شبکه های غیررسمی است. این فضاها امکان هماهنگی سریع و گسترش اعتراضات به فراتر از محدودیت های جغرافیایی و اجتماعی را فراهم کرده اند.

دولت ایران با استفاده از ابزارهایی مانند سانسور، فیلترینگ، و قطع اینترنت تلاش کرده است تا کنترل خود بر رسانه های اجتماعی را حفظ کند (خلجی، ۲۰۲۲). این اقدامات، اگرچه در کوتاه مدت توانسته اند دسترسی کاربران به برخی پلتفرم ها را محدود کنند، اما در بلندمدت منجر به افزایش بی اعتمادی عمومی به دولت شده اند. استفاده گسترده از VPN و تکنیک های عبور از سانسور نشان دهنده ناکارآمدی این اقدامات در مواجهه با پراکندگی قدرت است. این تقابل میان دولت و جامعه در فضای دیجیتال، نمایانگر مقاومت در برابر تمرکز قدرت و تلاش برای بازتعریف آن است. رسانه های اجتماعی مجازی در ایران به ابزاری قدرتمند برای تغییر ساختار قدرت تبدیل شده اند. آنها نه تنها قدرت را از دولت به جامعه منتقل کرده اند، بلکه به بازتعریف روابط میان دولت و جامعه کمک کرده اند. اگرچه دولت ایران تلاش کرده است با ابزارهای نظارتی و محدودکننده، این روند را متوقف کند، اما پویایی و غیرمتمرکز بودن این ابزارها نشان می دهد که تغییرات ساختاری به نفع پراکندگی قدرت در حال وقوع است. این تحولات نشان دهنده گذار از یک ساختار قدرت متمرکز به ساختاری پراکنده و پویا است که در آن کاربران نقش اصلی را ایفا می کنند. در عین حال، چالش های مربوط به سانسور و محدودیت ها، بخشی از فرآیند مقاومت دولت در برابر این تغییرات است که نتیجه نهایی آن به توانایی جامعه در حفظ و گسترش این دستاوردها بستگی دارد.

مقاله ۸- شبکه های اجتماعی، رسانه جامعه شبکه ای و جامعه غیررسمی

ایران (محمدحسین بادامچی)

کدگذاری اولیه و مضامین	عنوان تم	شرح تم	مصادیق و نمونه ها
نقش رسانه های دیجیتال در انتقال گفتمان های غیررسمی	انتقال گفتمان غیررسمی به عمومی	رسانه های اجتماعی فضایی برای انتقال گفتمان های غیررسمی به میدان عمومی فراهم می کنند	استفاده از شبکه های اجتماعی برای بسیج اجتماعی در اعتراضات

گسترش ساختارهای مقاومتی جامعه غیررسمی	مقاومت فرهنگی و اجتماعی	جامعه غیررسمی ایران با بهره‌گیری از ابزارهای دیجیتال، مقاومت در برابر نهادهای قدرت را تقویت کرده است	شبکه‌های کوچک و خودجوش در انتقال پیام‌های مخالف سیاسی.
تغییرات ساختاری در مفهوم قدرت	تغییر مفاهیم قدرت در رسانه‌ها	قدرت از حالت متمرکز دولتی به شبکه‌های پراکنده و غیرمتمرکز منتقل شده است.	گسترش ابزارهای دیجیتال مانند تلگرام و توییتر برای سازمان‌دهی اعتراضات
محدودیت‌های دولتی و واکنش جامعه	کنترل دولتی و عبور محدودیت‌ها	تلاش دولت برای کنترل رسانه‌ها از طریق فیلترینگ و سانسور، اما جامعه ابزارهای فرار از این محدودیت‌ها را ایجاد کرده است	استفاده گسترده از VPN برای عبور از فیلترینگ
تغییر در ساختار اجتماعی و سیاسی	جامعه شبکه‌ای به جای جامعه توده‌ای	رسانه‌های اجتماعی ساختار اجتماعی را از یکپارچگی به سمت شبکه‌ای و چندمرکزی تغییر داده‌اند	تحلیل استفاده از ابزارهای ارتباطی در انقلاب اسلامی و جنبش‌های اخیر

این مقاله نقش شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های دیجیتال در تغییر ساختار قدرت در ایران را مورد تحلیل قرار می‌دهد. با استفاده از نظریه‌های جامعه شبکه‌ای (کاستلز) و جامعه غیررسمی (رفیع‌پور و میگدال)، نشان داده می‌شود که رسانه‌های اجتماعی توانسته‌اند قدرت را از ساختارهای رسمی دولتی به ساختارهای غیررسمی و مردمی منتقل کنند.

● نقش رسانه‌های دیجیتال در گسترش گفتمان غیررسمی: رسانه‌های اجتماعی بستری برای انتقال گفتمان‌های غیررسمی به میدان عمومی فراهم کرده‌اند، جایی که افراد بدون محدودیت‌های سنتی می‌توانند ایده‌های خود را مطرح کنند. این روند باعث ایجاد یک فضای گفتمانی مستقل شده است که در آن دیدگاه‌های رسمی دولتی به چالش کشیده می‌شوند.

● مقاومت فرهنگی و اجتماعی: مقاله تأکید دارد که جامعه غیررسمی ایران از رسانه‌های اجتماعی به عنوان ابزاری برای مقاومت در برابر کنترل دولتی استفاده کرده است. این پدیده نشان‌دهنده قدرت فرهنگی جامعه در مواجهه با محدودیت‌های دولتی است.

● تغییر در مفهوم قدرت: قدرت از حالت متمرکز دولتی به شبکه‌های پراکنده و غیرمتمرکز منتقل شده است. این تغییر ساختاری باعث شده است که قدرت دولتی با چالش‌های جدی مواجه شود.

● واکنش دولت و جامعه به محدودیت‌ها: هرچند دولت با ابزارهایی مانند فیلترینگ و سانسور تلاش کرده کنترل خود را حفظ کند، اما جامعه با استفاده از ابزارهای تکنولوژیکی مانند VPN و ابزارهای ارتباطی دیگر این محدودیت‌ها را دور زده است.

● ساختار اجتماعی شبکه‌ای: استفاده از رسانه های اجتماعی ساختار اجتماعی ایران را از حالت یکپارچه و متمرکز به شبکه‌ای و پراکنده تغییر داده است. این امر نشان‌دهنده گذار از جامعه توده‌ای به جامعه شبکه‌ای است.

این تحلیل نشان می‌دهد که رسانه های اجتماعی در ایران نه تنها ابزاری برای تغییرات اجتماعی، بلکه به عنوان نیروی برای تحول ساختاری قدرت عمل کرده‌اند. تحول از قدرت متمرکز دولتی به قدرت پراکنده مردمی، نشانه‌ای از تغییرات در ساختار قدرت در ایران است.

۷- انطباق تئوری بر موضوع

نظریه جامعه قوی، دولت ضعیف، مطرح شده توسط جوئل میگدال، تأکید دارد که در جوامع جهان سوم، قدرت‌های غیررسمی و نهادهای اجتماعی می‌توانند مانع از اقتدار دولت و اعمال سیاست‌های آن شوند (Migdal, 1988: 50). این چارچوب نظری، هنگامی که در زمینه ایران و نقش رسانه های دیجیتال بررسی می‌شود، به تحلیل عمیق‌تری از چگونگی انتقال قدرت از نهادهای رسمی به کاربران و شبکه‌های اجتماعی کمک می‌کند. ایران به عنوان یک جامعه غیررسمی قوی، از ساختارهای رسمی که اغلب با محدودیت‌های نهادی و نظارتی روبه‌رو هستند، فاصله گرفته است و این فاصله با ظهور رسانه های دیجیتال گسترش یافته است.

۷-۱ رسانه های دیجیتال به عنوان جامعه قوی

رسانه های دیجیتال در ایران، مانند تلگرام، اینستاگرام و توییتر، بستری برای ایجاد کرده‌اند که در آن کاربران به‌طور مستقل از ساختارهای دولتی، به تولید، توزیع و سازماندهی اطلاعات می‌پردازند. این فضاهای دیجیتال به نوعی جامعه قوی مجازی تبدیل شده‌اند که قدرت را از دولت به کاربران منتقل می‌کنند. همان‌طور که میگدال اشاره می‌کند، جوامعی که دارای نهادهای غیررسمی قوی هستند، می‌توانند به چالش جدی برای دولت‌های ضعیف تبدیل شوند (Migdal, 1988: 120). برای مثال، استفاده گسترده از شبکه‌های اجتماعی در جنبش سبز و اغتشاشات آبان ۱۳۹۸، نشان‌دهنده قدرت این ابزارها در ایجاد بسیج اجتماعی بود. این ابزارها، بدون نیاز به سازماندهی رسمی، امکان تبادل پیام‌ها و سازماندهی اعتراضات را برای کاربران فراهم کردند. همان‌طور که سینها اشاره می‌کند، در جوامعی که دولت ضعیف است، قدرت شبکه‌های غیررسمی به‌سرعت افزایش می‌یابد و می‌تواند به عنوان منبع مقاومت اجتماعی عمل کند (Sinha, 2004:80).

۷-۲ نافرمانی مدنی و سیاست بی‌سروصدا

بر اساس نظریه آصف بیات، «سیاست بی سروصدا»^۱ به روند تدریجی مقاومت‌های اجتماعی و فرهنگی اشاره دارد که اغلب بدون درگیری مستقیم با دولت انجام می‌شود (Bayat, 2010: 58). در ایران، این نوع مقاومت به وضوح در استفاده کاربران از فیلترشکن‌ها و ابزارهای دور زدن فیلترینگ دیده می‌شود. کاربران ایرانی، با وجود محدودیت‌های گسترده اینترنت، از این ابزارها برای حفظ دسترسی به شبکه‌های اجتماعی و ایجاد مقاومت در برابر محدودیت‌های دولت استفاده می‌کنند. بیات همچنین بر نقش رسانه‌های اجتماعی در ایجاد مقاومت فرهنگی تأکید دارد.

۷-۳ قدرت شبکه‌ها در بازتوزیع قدرت

مانوئل کاستلز در نظریه شبکه‌های اجتماعی تأکید می‌کند که قدرت در عصر دیجیتال به صورت شبکه‌ای بازتوزیع می‌شود و رسانه‌های اجتماعی می‌توانند به عنوان ابزارهای اصلی بازتولید قدرت عمل کنند (Castells, 2011: 45). در ایران، این بازتوزیع قدرت به وضوح قابل مشاهده است. شبکه‌های اجتماعی نه تنها امکان بسیج اجتماعی را فراهم کرده‌اند، بلکه به کاربران اجازه داده‌اند تا خارج از چارچوب‌های رسمی، گفتمان‌های جدیدی ایجاد کنند. برای مثال، نقش اینستاگرام در بازنمایی هویت‌های فرهنگی و چالش گفتمان‌های رسمی، نشان‌دهنده قدرت شبکه‌ها در تغییر ساختارهای اجتماعی و سیاسی است. همان‌طور که رابرتسون اشاره می‌کند، جهانی شدن و فناوری‌های دیجیتال می‌توانند به کاهش انحصار دولت در ایجاد هنجارهای اجتماعی منجر شوند (Robertson, 2002: 110). علاوه بر این تقابل میان دولت و جامعه، یکی از محورهای اصلی نظریه میگدال است. در ایران، این تقابل در فضای دیجیتال به اوج خود رسیده است. دولت با استفاده از ابزارهایی مانند فیلترینگ و قطع اینترنت تلاش کرده است تا کنترل خود را حفظ کند، اما جامعه قوی دیجیتال با استفاده از ابزارهای جایگزین، این محدودیت‌ها را به چالش کشیده است. این تعاملات نشان‌دهنده پویایی رابطه میان دولت و جامعه در ایران است.

جمع بندی نتیجه گیری

موضوع این پژوهش بررسی تأثیر رسانه‌های دیجیتال بر تحولات ساختاری قدرت در ایران با تمرکز بر گذار از تمرکز به پراکندگی قدرت بوده است. در این راستا، رسانه‌های اجتماعی و مجازی به عنوان ابزاری کلیدی برای تغییر مفهوم قدرت، تقویت جامعه مدنی، و ایجاد گفتمان‌های مستقل در فضای عمومی مورد تحلیل قرار گرفتند. سؤال اصلی پژوهش این بود که چگونه رسانه‌های دیجیتال بر ساختار قدرت در ایران تأثیر گذاشته و فرآیند گذار از

¹ - Quiet Encroachment

تمرکز قدرت به پراکندگی آن را تقویت کرده‌اند؟ این سؤال با بررسی نقش رسانه های اجتماعی در عرصه های مختلف اجتماعی، فرهنگی، و سیاسی مورد واکاوی قرار گرفت. روش تحقیق به صورت تحلیل اسنادی و کیفی بوده است. از تحلیل محتوای مقالات علمی، گزارش های تحلیلی، و داده های گردآوری شده از منابع معتبر برای استخراج الگوها، مضامین و تم های اصلی مرتبط با موضوع استفاده شد. در این راستا، مقالات متعددی که بر جنبه های مختلف رسانه های دیجیتال و ساختار قدرت در ایران تمرکز داشتند، کدگذاری و تحلیل شدند. یافته های پژوهش نشان می دهد که رسانه های دیجیتال، به ویژه شبکه های اجتماعی مجازی، نقش اساسی در تغییر ساختار قدرت در ایران ایفا کرده اند. این تغییر در چهار محور اصلی قابل مشاهده است: انتقال قدرت از دولت به جامعه مدنی: رسانه های اجتماعی فضایی را فراهم کرده اند که قدرت از نهادهای رسمی و متمرکز دولتی به کاربران فردی و شبکه های غیررسمی منتقل شود. در این بستر، افراد توانسته اند دیدگاه های خود را بدون نیاز به مجوز رسمی بیان کنند. مثال های بارزی از این تغییر شامل بسیج اجتماعی در اعتراضات پس از انتخابات ریاست جمهوری دهم و کمپین های مدنی مانند "یک میلیون امضا" است.

ظهور جامعه شبکه ای به جای جامعه توده ای: استفاده گسترده از رسانه های اجتماعی باعث شده است که ساختار اجتماعی ایران از حالت یکپارچه و متمرکز به یک ساختار شبکه ای و پراکنده تغییر کند. این ساختار جدید امکان شکل گیری گفتمان های مستقل، مقاومت فرهنگی، و تقویت جامعه غیررسمی را فراهم کرده است. این تغییرات نشان دهنده گذار به جامعه ای است که در آن قدرت به جای تمرکز در دست دولت، میان کاربران و شبکه های اجتماعی توزیع شده است. مقاومت در برابر کنترل دولتی: دولت ایران تلاش کرده است با ابزارهایی مانند سانسور، فیلترینگ، و قطع اینترنت کنترل خود بر فضای مجازی را حفظ کند. با این حال، جامعه با استفاده از ابزارهایی مانند VPN و تکنیک های دیگر، این محدودیت ها را دور زده است. این تقابل نشان دهنده ناکارآمدی تلاش های دولت در برابر پویایی و انعطاف پذیری فضای دیجیتال است.

ایجاد گفتمان های جایگزین: رسانه های اجتماعی مجازی به بستری برای گفتمان های جایگزین و چالش دیدگاه های رسمی تبدیل شده اند. کاربران از طریق هشتگ ها، پست ها، و ویدئوهای انتقادی توانسته اند ناکارآمدی دولت در مدیریت بحران ها و مسائل اجتماعی را برجسته کنند. این گفتمان ها به کاهش اعتماد عمومی به نهادهای رسمی و تضعیف مشروعیت آن ها منجر شده است. تحلیل داده های موجود نشان می دهد که رسانه های دیجیتال در ایران به طور قابل توجهی ساختار قدرت را تغییر داده اند. این رسانه ها قدرت را از دولت به جامعه منتقل کرده اند و باعث ایجاد فضایی شده اند که در آن گفتمان های مستقل، و مشارکت مردمی تقویت شود. هرچند دولت با ابزارهای کنترلی تلاش کرده است این روند را مهار کند، اما

پویایی و پراکندگی شبکه‌های اجتماعی نشان می‌دهد که تحولات ساختاری به سمت توزیع قدرت و کاهش تمرکز در حال پیشروی است. در نهایت، این پژوهش نتیجه می‌گیرد که رسانه‌های دیجیتال، علی‌رغم چالش‌ها و محدودیت‌های موجود، به نیرویی کلیدی در تحول قدرت در ایران تبدیل شده‌اند. این روند، هرچند با مقاومت ساختارهای رسمی روبه‌رو است، اما نشان‌دهنده یک تغییر بنیادین در روابط میان دولت و جامعه در عصر دیجیتال است.

استناد به این مقاله: آقاپور بیشک، مهدی. (۱۴۰۳). رسانه‌های دیجیتال و تحولات ساختاری قدرت در ایران؛ از تمرکز به پراکندگی، فصلنامه علمی رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۸(۶۹۸)، ۱۷۳-۲۰۲.

The Islamic Revolution Approach Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

منابع و مآخذ:

- Stanford University Press.
- Castells, M. (2011). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*. Polity Press.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.
- Deibert, R., Palfrey, J., Rohozinski, R., & Zittrain, J. (2010). *Access Controlled: The Shaping of Power, Rights, and Rule in Cyberspace*. MIT Press.
- Goodwin, J. (1991). Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World. *Comparative Politics*, 23(4), 512–522.
- Howard, P. N., & Hussain, M. M. (2011). The upheavals in Egypt and Tunisia: The role of digital media. *Journal of democracy*, 22(3), 35-48.
- Howard, P. N., & Hussain, M. M. (2013). *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*. Oxford University Press.
- Lerner, M. Y. (2010). Connecting the actual with the virtual: The Internet and social movement theory in the Muslim world—The cases of Iran and Egypt. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 30(4), 555-574.
<https://doi.org/10.1080/13602004.2010.533453>
- Migdal, J. S. (1988). *Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World*. Princeton University Press.
- Migdal, J. S. (1988). *Strong societies and weak states: state-society relations and state capabilities in the Third World*. Princeton University Press.
- Migdal, J. S. (2001). *State in society: Studying how states and societies transform and constitute one another*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511613067>
- ۱- تاجیک، محمدرضا، خداخواه آذر، سمیه (۱۳۹۵) «رسانه های اجتماعی مجازی و عرصه سیاست در ایران؛ مطالعه موردی انتخابات دهم ریاست جمهوری و کارناوال های شهری در شهر تهران»، فصلنامه سیاست، دوره ۴۶، شماره ۳، صفحه ۵۷۲-۵۵۳.
- ۲- یادامچی، محمدحسین (۱۴۰۲) «شبکه های اجتماعی: رسانه جامعه شبکه ای غیررسمی ایران»، فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، پیاپی ۷۰، دوره ۱۹، شماره ۱، صفحه ۱۲۵-۱۵۱.
- ۳- گواشیریانی، مطهره، مظفری، افسانه، رحمانزاده، سید علی، فرهنگی، عی اکبر، و هاشم زهی، نوروز (۱۴۰۲). «زندگی در دنیای رسانه؛ شبکه های اجتماعی مجازی و کیفیت زندگی» فصلنامه علوم اجتماعی و ارتباطات.
- ۴- خانیکی، هادی، و بصیریان جهرمی، حسین. (۱۳۹۲) «کنشگری و قدرت در شبکه های اجتماعی مجازی: مطالعه کار کردهای فیسبوک در فضای مجازی» فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۶۱.
- ۵- خانیکی، هادی و یوسف خجیر (۱۳۹۸) «ظرفیت ها و چالش های شبکه های اجتماعی مجازی برای جامعه مدنی ایران»، فصلنامه مطالعات رسانه های نوین، سال پنجم، شماره ۱۷، بهار ۱۳۹۸، صفحه ۶۹-۳۶.
- ۶- عبدالله زاده، فواد ظفر، رسولی، محمدرضا، شیری، طهمورث (۱۴۰۰)، «نقش رسانه های اجتماعی در آینده هویت های قومی ایرانی» فصلنامه پژوهش های جامعه شناسی معاصر، سال دهم، شماره ۱۹، صفحه ۳۴۶-۳۲۱.
- ۷- سرخیل، بهنام (۱۳۹۸). «رسانه و قدرت گفتگویی با تأکید بر انقلاب اسلامی» فصلنامه پژوهش های سیاسی جهان اسلام سال نهم، شماره سوم، صفحه ۲۰۵-۱۷۷.
- ۸- حسینی، حسین، مقدم فر، حمیدرضا، قنبرپور، مصطفی (۱۳۸۸)، «واکاوی نقش و کارکرد شبکه های اجتماعی مجازی در حوادث انتخابات ۱۳۸۸ جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه آفاق امنیت، سال هفتم، شماره بیست و چهار، صفحه ۷۷-۵۳.
- Aday, S., Farrell, H., Lynch, M., Sides, J., & Freelon, D. (2012). New media and conflict after the Arab Spring. *United States Institute of Peace*, 80, 1-24.
- Amini, R. (2020). Knowledge is Power: Virtual Forms of Everyday Resistance and Grassroots Broadcasting in Iran.
- Aouragh, M., & Alexander, A. (2011). The Arab Spring| The Egyptian Experience: Sense and Nonsense of the Internet Revolution. *International Journal of Communication*, 5, 1344–1358.
- Bayat, A. (2010). *Life as Politics: How Ordinary People Change the Middle East*.

(In Persian)

Aday, S., Farrell, H., Lynch, M., Sides, J., & Freelon, D. (2012). New media and conflict after the Arab Spring. *United States Institute of Peace*, 80, 1-24.

ajik, Mohammadreza, & Khodakhah Azar, Somayeh. (2016). Social virtual media and the political sphere in Iran: A case study of the 10th presidential election and urban carnivals in Tehran. *Quarterly Journal of Politics*, 46(3), 553-572. (In Persian)

Amimi, R. (2020). Knowledge is Power: Virtual Forms of Everyday Resistance and Grassroots Broadcasting in Iran.

Aouragh, M., & Alexander, A. (2011). The Arab Spring| the Egyptian Experience: Sense and Nonsense of the Internet Revolution. *International Journal of Communication*, 5, 1344-1358.

Badamchi, Mohammad Hossein. (2023). Social networks: The media of Iran's informal networked society. *Quarterly Journal of Cultural Studies and Communication*, 19(1), 125-151. (In Persian)

Bayat, A. (2010). *Life as Politics: How Ordinary People Change the Middle East*. Stanford University Press.

Castells, M. (2011). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*. Polity Press.

Deibert, R., Palfrey, J., Rohozinski, R., & Zittrain, J. (2010). *Access Controlled: The Shaping of Power, Rights, and Rule in Cyberspace*. MIT Press.

Gavashiriani, Motahareh, Mozaffari, Afsaneh, Rahmanzadeh, Seyed Ali, Farhangi, Ali Akbar, & Hashemzahi, Nowruz. (2023). Life in the media world: Social media networks and quality of life. *Quarterly Journal of Social Sciences and Communication Studies*. (In Persian)

Goodwin, J. (1991). Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World. *Comparative Politics*, 23(4), 512-522.

Hassani, Hossein, Moghadamfar, Hamidreza, & Ghanbarpour, Mostafa. (2009). Analysis of the role and function of social media networks in the events of the 2009 Iranian presidential election.

Nosrat Kharazmi, Z., & Ali Abadi, S. (2024). Hashtag feminism: identity politics and the politicization of social change in Iran. *Feminist Media Studies*, 1-17.

Rahimi, B. (2007). The politics of the Internet in Iran. In *Media, culture and society in Iran* (pp. 53-72). Routledge.

Robertson, R. (2002). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Sage Publications.

Scott, J. C. (1990). *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*. Yale University Press.

Shahi, A., & Abdoh-Tabrizi, E. (2020). Iran's 2019-2020 Demonstrations: The Changing Dynamics of Political Protests in Iran. *Asian Affairs*. DOI: 10.1080/03068374.2020.1712889.

Shirky, C. (2011). The political power of social media: Technology, the public sphere, and political change. *Foreign affairs*, 28-41.

Sinha, A. (2004). "State-Society Relations in South Asia: Analyzing the Dynamics of Weak States." *Asian Studies Review*, 28(1), 65-85.

Sissenich, B. (2010). Weak states, weak societies: Europe's east-west gap. *Acta Politica*, 45, 11-40.

Tufekci, Z. (2017). *Twitter and tear gas: The power and fragility of networked protest*. Yale University Press.

Wulf, V., Randall, D., Aal, K., & Rohde, M. (2022). *The personal is the political: Internet filtering and counter-appropriation in the Islamic Republic of Iran*. Computer Supported Cooperative Work (CSCW), 10.1007/s10606-022-09426-7.

Abdollahzadeh, Foad Zafar, Rasouli, Mohammadreza, & Shiri, Tahmoures. (2021). the role of social media in the future of Iranian ethnic identities. *Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 10(19), 321-346.

- Sarkheil, Behnam. (2019). Media and discursive power with an emphasis on the Islamic Revolution. *Quarterly Journal of Political Studies on the Islamic World*, 9(3), 177-205. (in Persian)
- Scott, J. C. (1990). *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*. Yale University Press.
- Shahi, A., & Abdoh-Tabrizi, E. (2020). Iran's 2019–2020 Demonstrations: The Changing Dynamics of Political Protests in Iran. *Asian Affairs*. DOI: 10.1080/03068374.2020.1712889.
- Shirky, C. (2011). The political power of social media: Technology, the public sphere, and political change. *Foreign affairs*, 28-41.
- Sinha, A. (2004). "State-Society Relations in South Asia: Analyzing the Dynamics of Weak States." *Asian Studies Review*, 28(1), 65-85.
- Sissenich, B. (2010). Weak states, weak societies: Europe's east-west gap. *Acta Politica*, 45, 11-40.
- Tufekci, Z. (2017). *Twitter and tear gas: The power and fragility of networked protest*. Yale University Press.
- Wulf, V., Randall, D., Aal, K., & Rohde, M. (2022). *The personal is the political: Internet filtering and counter-appropriation in the Islamic Republic of Iran*. Computer Supported Cooperative Work (CSCW), 10.1007/s10606-022-09426-7.
- Afaq-e Amniat Quarterly, 7(24), 53-77. (In Persian)
- Howard, P. N., & Hussain, M. M. (2011). The upheavals in Egypt and Tunisia: The role of digital media. *Journal of democracy*, 22(3), 35-48.
- Howard, P. N., & Hussain, M. M. (2013). *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*. Oxford University Press.
- Khaniki, Hadi, & Basirian Jahromi, Hossein. (2013). Activism and power in social media: A study of Facebook's functions in the virtual space. *Quarterly Journal of Social Sciences*, (61). (In Persian)
- Khaniki, Hadi, & Yousef Khajir. (2019). Capacities and challenges of social media networks for Iran's civil society. *Quarterly Journal of New Media Studies*, 5(17), 36-69. (In Persian)
- Lerner, M. Y. (2010). Connecting the actual with the virtual: The Internet and social movement theory in the Muslim world—the cases of Iran and Egypt. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 30(4), 555-574. <https://doi.org/10.1080/13602004.2010.533453>
- Migdal, J. S. (1988). *Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World*. Princeton University Press.
- Migdal, J. S. (1988). *Strong societies and weak states: state-society relations and state capabilities in the Third World*. Princeton University Press.
- Migdal, J. S. (2001). *State in society: Studying how states and societies transform and constitute one another*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511613067>
- Nosrat Kharazmi, Z., & Ali Abadi, S. (2024). Hashtag feminism: identity politics and the politicization of social change in Iran. *Feminist Media Studies*, 1-17.
- Rahimi, B. (2007). The politics of the Internet in Iran. In *Media, culture and society in Iran* (pp. 53-72). Routledge.
- Robertson, R. (2002). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Sage Publications.